

УДК 336.225

О. В. Сторожук,
к. е. н., доцент, доцент кафедри податкової та митної справи,
Університет державної фіскальної служби України, м. Ірпінь
К. В. Крамар,
магістр, Університет державної фіскальної служби України, м. Ірпінь

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

O. Storozhuk,
Ph.D., associate professor, assistant professor of tax and customs,
University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin
K. Kramar,
master, University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin

ANALYSIS OF THE SIMPLIFIED SYSTEM OF TAXATION IN UKRAINE

У статті досліджено питому вагу місцевих бюджетів у зведеному бюджеті, динаміку податкових надходжень до місцевих бюджетів та їх вплив на дохідну частину, а також величину неподаткових надходжень, які є їх невід'ємною частиною (фінансові санкції; дохід, що одержує орган місцевого самоврядування від власності та підприємницької діяльності). Проведений розгляд ефективності справляння єдиного податку в розрізі фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб. Зроблений порівняльний аналіз сплати податків суб'єктами підприємницької діяльності, які є платниками спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. Обгрунтовано прогресивну зміну в податкових надходженнях протягом 2011–2015 рр., що позитивно вплинуло на розвиток економіки та виведення підприємницької діяльності з тіні. Зроблено висновок щодо впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічні процеси в країні, зменшення власної дохідної бази місцевих бюджетів та збільшення їх залежності від трансфертів з державного бюджету.

In the article the share of local budgets in the consolidated budget, the dynamics of tax revenues to local budgets and their impact on the revenue side as well as the value of non-tax revenues, which are an integral part of their (financial penalties; income deriving from local authority ownership and entrepreneurship). Conducted review of the efficiency of collection of the single tax in terms of individuals – entrepreneurs and legal entities. The comparative analysis of tax entrepreneurs who are taxpayers of the simplified system of taxation, accounting and reporting. Grounded progressive change in tax revenue during 2011–2015. Which had a positive impact on the economy and the withdrawal of entrepreneurial activity from the shadows. The conclusion is made about the impact of local government on socio-economic processes in the country, reducing its own revenue base of local budgets and increase their dependence on transfers from the state budget.

Ключові слова: спрощена система оподаткування, місцевий бюджет, суб'єкти підприємницької діяльності, органи місцевого самоврядування.

Key words: simplified tax system, local budget, entrepreneurs, local governments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Впровадження спрощеної системи оподаткування створило стимул до розвитку підприємництва в Україні, що допомогло створити тисячі робочих місць і значно збільшити доходи до державного та місцевих бюджетів від оподаткування прибутку підприємств.

Однак труднощі становлення малого бізнесу свідчать, що в теоретичному і практичному плані залишаються до кінця не вирішеними проблеми наукового та методичного забезпечення послідовної та стабільної податкової політики стосовно цієї категорії платників, застосування системи засобів податкового стимулювання розвитку малого підприємництва, удосконалення спрощеної системи оподаткування малих підприємств,

організації планування податкових наслідків здійснення підприємницької діяльності. В зв'язку з цим удосконалення механізму податкового стимулювання підприємництва в цілому та особливо розробка методичних рекомендацій щодо ефективного використання малими підприємствами наявних можливостей в процесі податкового планування набувають особливого значення на сучасному етапі розвитку економіки України.

Наповнення доходної частини бюджету держави є основною метою державної політики у сфері податків. Обсяги фінансування видатків місцевих бюджетів повністю залежать від ефективності діяльності органів місцевого самоврядування щодо залучення коштів до їх доходної частини. Зміцнення фінансової основи місцевого самовря-

Таблиця 1. Динаміка податкових надходжень у місцевих бюджетах України за 2011–2015 рр.

| Показники | 2011 | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 |
|--|------|-------|-------|-------|-------|
| Доходи місцевих бюджетів України, млрд грн. | 86,5 | 100,8 | 105,2 | 101,1 | 120,5 |
| Питома вага податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів, % | 84,5 | 85,2 | 86,7 | 86,4 | 81,6 |
| Сума місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів України, млрд грн. | 2,5 | 5,5 | 7,3 | 8,0 | 27,0 |
| Питома вага місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів України, % | 2,9 | 5,4 | 7,0 | 8,0 | 22,4 |

Джерело: складено автором за даними [4].

дування є одним з найголовніших завдань на шляху до перетворення місцевих бюджетів у ефективний інструмент соціально-економічного розвитку територій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Розвиток теорії малого підприємництва, удосконалення методичних підходів, методів та інструментарію податкового регулювання діяльності малих підприємств знаходяться у центрі уваги багатьох науковців. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців, які привнесли важливий вклад в дослідження проблем розвитку та оподаткування малого підприємництва, можна відзначити праці О.Д. Борзенкова [3], Ю.П. Козаченко [4], Т.В. Мединська [5] та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Ціллю статті є поглиблення теоретичних засад спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва і розробка науково-практичних рекомендацій з підвищення соціально-економічної ефективності її функціонування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Місцеві бюджети прийнято рахувати як нижчу ланку бюджетної системи України. Незважаючи на те, що питома вага доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті незначна, вони є фундаментом бюджетної системи, без якого не можливо покращити бюджетні взаємовідносини в відповідності до функцій місцевого самоврядування [5].

До прийняття Податкового кодексу роль місцевого самоврядування у податковій системі України була незначною, адже частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів дорівнювала 1–3% [4]. Місцеві податки і збори забезпечують значні надходження до місцевих бюджетів, реальну фінансову автономію органів місцевого самоврядування і місцевих органів державної влади. У структурі доходів місцевих бюджетів останні роки спостерігається тенденція до збільшення частки податкових надходжень, що наведено у таблиці 1.

Структура доходів місцевих бюджетів зазнала суттєвих змін, насамперед через часткове зарахування надходжень податку на доходи фізичних осіб до державного бюджету у розмірі 60% на території міста Києва та у розмірі 25% на іншій території України. Саме з цим пов'язане суттєве скорочення частки податку — на 16,3 в.п., з 61,9% до 45,6%. Це призвело також до скорочення частки власне податкових надходжень на 4,8 в.п., до 81,6%. Інші зміни, які вплинули на структуру доходної частини включали зарахування до місцевих бюджетів 10,0% податку на прибуток підприємств та запровадження справляння акцизів на місцевому рівні (рис. 1).

З 2015 року до місцевих податків і зборів віднесено також податки на майно, зокрема плата за землю. Завдяки цьому місцеві податки і збори стали другим за обсягом джерелом наповнення місцевих бюджетів. Їхня частка у загальній структурі доходів місцевих бюджетів з урахуванням податків на майно та єдиного податку сягнула 22,4%, а обсяг — 27,0 млрд грн. (рис. 2).

Основним за обсягом джерелом місцевих податків була плата за землю. З цього джерела надійшло 14,8 млрд грн., що на 22,7% більше за відповідний показник минулого року. Другою істотною складовою місцевих податків і зборів був єдиний податок, який надійшов у розмірі 11,0 млрд грн. у 2015 р., що на 48% більше за обсяги надходжень 2014 року (рис. 3).

Таке зростання відбулося, в основному, через збільшення кількості платників податку: фізичних осіб — підприємців та суб'єктів малого підприємництва (табл. 2). Ще однією причиною збільшення обсягу цих надходжень стало віднесення до єдиного податку, податку з с/г товаровиробників, у яких частка с/г товаро-

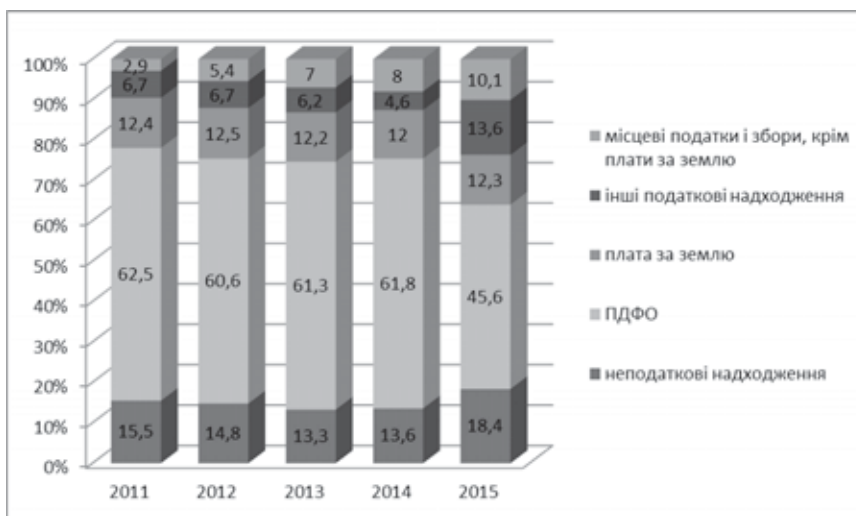


Рис. 1. Структура доходів місцевих бюджетів за 2011–2015 роки

Джерело: [1].

Таблиця 2. Основні показники стану державної реєстрації суб'єктів господарської діяльності в Україні*

| Показники (на кінець року) | 2000 | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 | 2012 | 2013 | на 01.01.15 |
|---|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|
| Загальна кількість зареєстрованих (юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців) суб'єктів господарської діяльності, в тому числі: | 2 584 553 | 2 902 220 | 3 254 173 | 3 627 986 | 4 107 782 | 4 532 513 | 4 912 246 | 5 311 861 | 5 715 134 | 5 970 779 | 6 270 107 | 6 499 970 | 6 704 488 | 6 915 162 | 7 088 543 |
| <i>Притік до попереднього року</i> | 12,62% | 12,29% | 12,13% | 11,49% | 13,22% | 10,34% | 8,38% | 8,14% | 7,59% | 4,47% | 5,01% | 3,67% | 3,15% | 6,39% | 2,51% |
| Кількість зареєстрованих юридичних осіб | 756 456 | 809 296 | 842 588 | 892 578 | 957 195 | 1 006 395 | 1 073 759 | 1 145 964 | 1 204 526 | 1 252 437 | 1 303 360 | 1 357 922 | 1 405 069 | 1 455 130 | 1 503 435 |
| <i>Притік до попереднього року</i> | 8,25% | 6,99% | 4,11% | 5,93% | 7,24% | 5,14% | 6,69% | 6,72% | 5,11% | 3,98% | 4,07% | 4,19% | 3,47% | 7,16% | 3,32% |
| Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців | 1 828 097 | 2 092 924 | 2 411 585 | 2 735 408 | 3 150 587 | 3 526 118 | 3 838 487 | 4 165 897 | 4 510 608 | 4 718 342 | 4 966 747 | 5 142 048 | 5 299 419 | 5 460 032 | 5 585 108 |
| <i>Притік до попереднього року</i> | 14,53% | 14,49% | 15,23% | 13,43% | 15,18% | 11,92% | 8,66% | 8,53% | 8,27% | 4,61% | 5,26% | 3,53% | 3,06% | 6,18% | 2,29% |
| Загальна кількість припинених суб'єктів господарської діяльності | 771 231 | 877 544 | 1 008 966 | 1 160 913 | 1 295 877 | 1 417 643 | 1 518 288 | 1 650 412 | 1 815 352 | 1 996 863 | 2 176 082 | 2 454 653 | 2 658 218 | 2 822 040 | 3 376 574 |
| <i>Притік до попереднього року</i> | 15,70% | 13,78% | 14,96% | 15,06% | 11,63% | 9,40% | 7,10% | 8,70% | 9,99% | 10,00% | 8,98% | 12,80% | 8,29% | 14,97% | 19,65% |
| Кількість припинених юридичних осіб | 132 768 | 148 414 | 150 752 | 167 531 | 182 470 | 219 410 | 240 341 | 263 379 | 286 994 | 307 057 | 324 846 | 354 654 | 379 212 | 401 806 | 421 219 |
| <i>Притік до попереднього року</i> | 13,34% | 11,78% | 1,58% | 11,13% | 8,92% | 20,24% | 9,54% | 9,59% | 8,97% | 7,00% | 5,78% | 9,18% | 6,92% | 13,30% | 4,83% |
| Кількість фізичних осіб-підприємців, підприємницьку діяльність яких припинено | 638 463 | 729 130 | 858 214 | 981 673 | 1 113 407 | 1 198 233 | 1 277 947 | 1 387 033 | 1 528 358 | 1 689 766 | 1 851 236 | 2 099 999 | 2 279 006 | 2 420 234 | 2 955 355 |
| <i>Притік до попереднього року</i> | 16,21% | 14,20% | 17,70% | 14,39% | 13,42% | 7,62% | 6,65% | 8,54% | 10,19% | 10,56% | 9,56% | 13,44% | 8,52% | 15,25% | 22,11% |
| Загальна кількість не припинених суб'єктів господарської діяльності | 1 813 322 | 2 024 676 | 2 245 207 | 2 478 782 | 2 811 905 | 3 114 870 | 3 393 958 | 3 661 449 | 3 899 782 | 3 973 916 | 4 094 025 | 4 045 317 | 4 046 270 | 4 093 122 | 3 711 969 |
| <i>Притік до попереднього року</i> | 11,36% | 11,66% | 10,89% | 10,40% | 13,44% | 10,77% | 8,96% | 7,88% | 6,51% | 1,90% | 3,02% | -1,19% | 0,02% | 1,18% | -9,31% |
| Кількість не припинених юридичних осіб | 623 688 | 660 882 | 691 836 | 725 047 | 774 725 | 786 985 | 833 418 | 882 585 | 917 532 | 981 105 | 978 514 | 1 003 268 | 1 025 857 | 1 053 324 | 1 082 216 |
| <i>Притік до попереднього року</i> | 7,22% | 5,96% | 4,68% | 4,80% | 6,85% | 1,58% | 5,90% | 5,90% | 3,96% | 3,03% | -0,26% | 2,53% | 2,25% | 4,99% | 2,74% |
| Кількість фізичних осіб-підприємців, підприємницьку діяльність яких не припинено | 1 189 634 | 1 363 794 | 1 553 371 | 1 753 735 | 2 037 180 | 2 327 885 | 2 560 540 | 2 778 864 | 2 982 250 | 3 112 854 | 3 115 511 | 3 042 049 | 3 020 413 | 3 039 798 | 2 629 753 |
| <i>Притік до попереднього року</i> | 13,66% | 14,64% | 13,90% | 12,90% | 16,16% | 14,27% | 9,99% | 8,53% | 7,32% | 1,55% | 0,09% | -2,36% | -0,71% | -0,07% | -13,49% |

*Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців запроваджено з набранням чинності Закону України „Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців” з 01.07.2004 і на даний час знаходиться у стані формування.

† зв'язку з цим у показниках до 01.07.2004 враховано кількість юридичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності, з 01.07.2004 враховано кількість юридичних осіб всіх організаційно-правових форм.

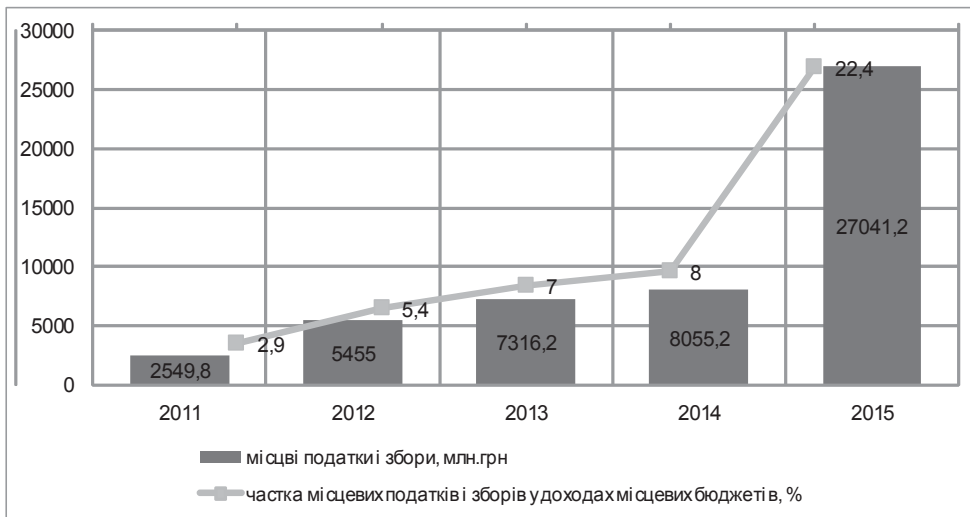


Рис. 2. Динаміка надходжень місцевих податків і зборів за 2011–2015 роки

Джерело: [1].

виробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75%. Аналогом цього податку у попередні періоди був фіксований сільськогосподарський податок, обсяг якого у 2014 році був незначним і становив 122,2 млн грн. [3].

Суттєве зростання надходжень від єдиного податку спостерігається завдяки його сплаті фізичними особами-підприємцями (рис. 4).

Якщо у 2011 р. від фізичних осіб, що обрали спрощену систему оподаткування зі сплатою єдиного податку, надійшло лише 1113 млн грн., то у 2012 р. — 3611 млн грн. (тобто в 3,2 рази більше). Таке явище можна пояснити внесенням змін до ПКУ від 5 липня 2012 р. щодо розширення кількості груп платників єдиного податку з раніше існуючих чотирьох до шести [5]. Наступним поштовхом для збільшення надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів були зміни, які вступили в дію з 1 січня 2015 року, а саме — відміна фіксованого сільськогосподарського податку, і включення його до

галовного обсягу та структури дохідної частини місцевих бюджетів показує, що протягом останніх років відбувається процес обмеження впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічні процеси в країні, зменшення власної дохідної бази місцевих бюджетів та збільшення їх залежності від трансфертів з державного бюджету. Практика свідчить про недостатність дохідної бази місцевих бюджетів для забезпечення виконання функцій, покладених на місцеве самоврядування. У зв'язку з цим актуальними є проблеми формування доходів місцевих бюджетів та забезпечення їх фінансової автономії.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Сьогодні провідну роль у створенні ефективного недержавного сектора відіграє малий бізнес. Саме малі і середні підприємства, різні комерційні структури, що належать до сфери малого бізнесу, беруть на себе ризик і працюють згідно з новими вимогами, що ставлять-

четвертої групи єдиного податку, що призвело до збільшення надходжень майже на 1,5 млрд грн., порівнюючи із 2014 роком.

Що стосується надходжень єдиного податку з юридичних осіб, то можна прослідкувати що у вартісному вимірі відсутні значні коливання: 2014 р. — 2,0 млрд грн., 2015 р. — 2,2 млрд грн., а у % значення характеризуються зниженням: 2014 р. — 27,1%, 2015 р. — 24,6%, що пов'язане із постійними змінами податкового законодавства [1].

Наведений аналіз за-

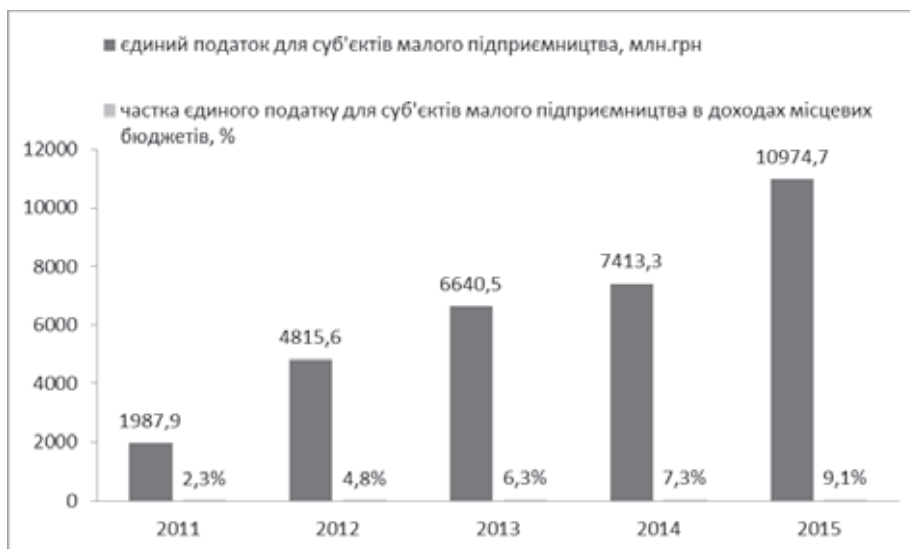


Рис. 3 Динаміка надходжень єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва за 2011–2015 роки

Джерело: [1].

ся до ефективності. Створення широкої мережі малих підприємств у всіх галузях господарства сприятиме демонополізації та розвитку конкуренції. Але такий бажаний розвиток сектора малого бізнесу наштовкується на безліч перепон.

Розвиток малого бізнесу для держави є вигідним багатьма чинниками, для прикладу: формуванням середнього класу, ростом економічної активності населення, створенням нових робочих місць, розробкою нововведень та ін.

Сучасне українське законодавство не зовсім всестороннє регулює систему оподаткування, але воно не стоїть на місці — постійно розвивається і вдосконалюється. Приймаються нові нормативні акти, що повинні ще більш детально регулювати всі виникаючі у цій сфері правовідносин.

Виходячи з вищезазначеного, можна запропонувати основні важелі та стимули, які сприятимуть підвищенню ефективності діяльності суб'єктів малого підприємництва, а саме:

- надання пільг при реінвестуванні прибутку. Ця пільга має бути пов'язана з конкретними зобов'язаннями, відповідальністю підприємства, дотримання ним правил, обсягів і термінів рефінансування свого доходу, що надасть можливість модернізувати підприємство, створити нові робочі місця та стимулювати національну економіку;

- застосування спеціальних диференційованих ставок, прив'язаних до сфер діяльності;

- використання гнучкої амортизаційної політики, з наданням преференцій для підприємств, які використовують нові технології чи працюють у районах з підвищеним рівнем безробіття;

- зменшення рівня оподаткування фонду заробітної плати для підприємств, які створюють додаткові робочі місця в районах з підвищеним безробіттям;

- спрощення процедури обліку, подання звітності шляхом нарахування та визначення сум платежів податковими органами і надсиланням ними повідомлень, за якими платник повинен буде сплатити податок, що надасть можливість уникнути фінансових санкцій внаслідок зменшення арифметичних помилок;

- стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності суб'єктів малого підприємництва;

- заохочення до сумлінного виконання податкових зобов'язань, наприклад надання знижки за повної авансової сплати.

Таким чином, спрощена система оподаткування, введена в Україні, має значні позитивні аспекти, разом з тим, наявні і проблеми оновлення єдиного податку, що вимагає продовження дослідження проблеми впливу спрощеної системи оподаткування на подальший розвиток малого бізнесу.

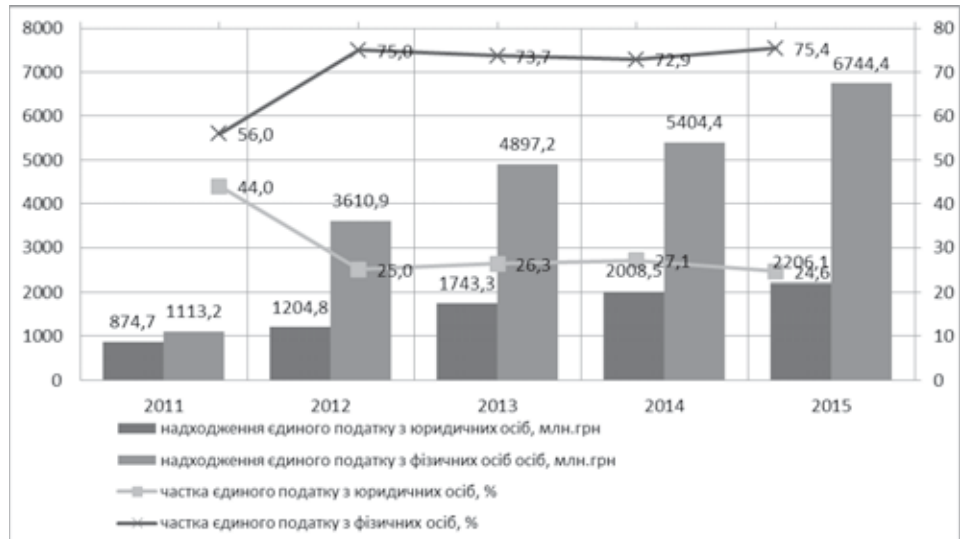


Рис. 4. Динаміка надходжень єдиного податку з юридичних і фізичних осіб за 2011–2015 роки

Джерело: [1].

Література:

1. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2015 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202015/KV_IV_2015_Monitoring_ukr.pdf
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Борзенкова О.Д. Роль місцевих податків і зборів в формуванні місцевих бюджетів України / О.Д. Борзенкова // Одеський інститут фінансів УДУФМТ. — Одеса, Україна. — 2015. — № (5) 21.
4. Козаченко Ю.П. Єдиний податок як фінансова основа наповнення місцевих бюджетів в Україні / Ю.П. Козаченко // Класичний приватний університет. — 2013. — № 4 (44).
5. Мединська Т.В. Єдиний податок у формуванні доходів формуванні доходів місцевих бюджетів та податковий контроль за його сплатою / Т.В. Мединська / Львівська комерційна академія. — 2014. — № 24.

References:

1. Institute budget and Social and Economic Research (2015), "Budget Monitoring: Analysis of Budget Execution in 2015", available at: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202015/KV_IV_2015_Monitoring_ukr.pdf (Accessed 12 September 2016).
2. The official site of the State Statistics Service of Ukraine (2015), "Statistics for the years 2011-2015", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 4 July 2016).
3. Borzenkova, O.D. (2015), "The role of local taxes and fees in the formation of local budgets Ukraine", Economics: time realities, vol. 5, pp. 18—23.
4. Kozachenko, Y.P. (2013), "The only tax the financial basis of local budgets in Ukraine", Governance, vol. 4, pp. 23—27.
5. Medynska, T.V. (2014), "Single tax revenues in shaping the formation of local budgets and tax control over its payment", Sustainable economic development, vol. 24, pp. 218—224.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2017 р.